

УДК 614.2:617.7.005(477)

ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОФТАЛЬМОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

С.В. Збитнева (Київ)

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Резюме. Наведено результати забезпеченості населення спеціалізованими офтальмологічними ліжками, лікарями-офтальмологами та основні показники стаціонарної офтальмологічної медичної допомоги.

Ключові слова: офтальмологічна служба, ресурсне забезпечення, показники діяльності.

Система охорони здоров'я у сучасних умовах економічних перетворень потребує радикальних змін в управлінні та регулюванні, формуванні нових наукових підходів щодо вирішення проблем і прийняття обґрунтованих рішень [1;2;6]. Неприятлива медико-демографічна ситуація в Україні в цілому та її регіонах потребує термінового впровадження заходів щодо поліпшення соціально-економічного становища громадян, оптимізації фінансування системи охорони здоров'я з метою підвищення якості надання лікувально-профілактичної допомоги та забезпечення її доступності для соціально незахищених верств населення [7;10].

За роки незалежності в Україні неодноразово започатковувалися різні реформи з розбудови національної системи охорони здоров'я, проте основні завдання щодо стратегічних напрямків розвитку галузі характеризувалися відсутністю системного і комплексного підходу, наукової обґрунтованості та послідовності [3–5].

У 2009 р. система охорони здоров'я працювала у складних умовах та зазнала значного несприятливого впливу світової фінансово-економічної кризи. Недостатнє фінансування затверджених національних і державних програм стало серйозною перешкодою для вирішення сучасних проблем в охороні здоров'я, зокрема: забезпечення якісної медичної допомоги всім верствам населення, гідна оплата праці працівникам галузі, матеріально-технічне та медикаментозне оснащення закладів охорони здоров'я, впровадження сучасних технологій, спрямованих на створення єдиного медичного простору з потужною системою інформатизації [5].

Гострою проблемою сьогодення залишається профілактична спрямованість медичних послуг. В умовах реформування системи охорони здоров'я особливе місце посідає організація нової системи диспансеризації населення, головною відповідальною особою в проведенні якої має стати сімейний лікар [1;9;11].

Проте реорганізація первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини здійснюється поволі. Це призводить до нераціонального використання ресурсів галузі, зниження якості надання медичних послуг, крім того, перешкоджає визначенню маршруту пацієнта, гальмує процес створення єдиного медичного простору та реєстру пацієнтів [9].

Основою для формування державної національної політики України в галузі охорони здоров'я та запорукою її наступності є Конституція України, Основи законодавства України про охорону здоров'я, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, якими затверджено низку концепцій та національних програм з розвитку системи охорони здоров'я. Проте умови сьогодення потребують оновлення законодавчої бази, яка має стати адекватною сучасним вимогам до механізмів державної політики, сприяти адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, реформуванню правової системи та приведенню її у відповідність із міжнародними стандартами з урахуванням національних надбань [8;10].

За цих умов система державного управління охороною здоров'я в Україні має ґрунтуватися на системному поєднанні адміністративних і політичних механізмів управління. Створення громадських організацій при державних органах, політичних партіях, громадських політичних об'єднаннях та рухах, світових і всеукраїнських громадських організаціях, які б працювали на основі самоврядування і самодіяльності об'єднань громадян, дасть змогу поліпшити здоров'я населення [4;11]. Досягнення суспільної злагоди, утримання розвитку охорони здоров'я у належному напрямі сприятиме припиненню руйнівних тенденцій у галузі охорони здоров'я.

Мета роботи – вивчити ресурсне забезпечення та основні показники діяльності системи офтальмологічної допомоги населенню України.

Методи, використані під час виконання роботи: статистичний (дані галузевої статистики за 2007–2009 рр.), структурно-логічного аналізу та системного підходу.

Результати дослідження та їх обговорення

Першим кроком дослідження було вивчення кадрового забезпечення служби.

На кінець 2009 р. кадровий потенціал офтальмологічної служби мав такий вигляд.

У ЛПЗ системи МОЗ України працювало 3310 лікарів-офтальмологів (фізичних осіб). Загальна їх чисельність, включаючи працівників інститутів та закладів підготовки кадрів, становила 3791. Забезпеченість спеціалістами на 10 тис. населення дорівнювала 0,83 (у 2008 р. – 0,82).

Усього зареєстровано штатних посад лікарів-офтальмологів – 3777.

Укомплектованість штатних посад лікарів-офтальмологів склала 93,2%, у т.ч. 84,7% основними працівниками.

Дані про кадрове забезпечення служби наведено в таблиці 1.

Порівняно з 2008 р. ситуація як з чисельністю, так і з укомплектованістю кадрів практично стабілізувалася.

Забезпеченість лікарями-офтальмологами на 10 тис. населення в розрізі областей не однакова. Значно нижчий показник зареєстровано у Черкаській (0,59), Кіровоградській (0,59), Київській (0,59) областях.

Знизився показник атестованих лікарів-офтальмологів. У 2007 р. він становив 76,6% від загального числа лікарів, у 2008 р. – 76,2%, а у 2009 р. – 76,0%.

Частка атестованих лікарів у Донецькій, Житомирській, Миколаївській, Рівненській, Чернігівській, Львівській, Луганській, Херсонській, Одеській областях перевищила 80%, а в АР Крим, Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Черкаській областях вона вища за середньодержавний рівень. Водночас у м. Севастополі, Київській, Чернівецькій, Тернопільській областях ця частка була меншою.

Реформування медичної галузі насамперед торкнулося спеціалізованого ліжкового фонду. В Україні планово скорочено число офтальмологічних ліжок, що наглядно показує таблиця 2. Останніми роками забезпеченість ліжками на 10 тис. населення стабільна, очевидно виходячи з демографічних змін.

Число ліжок у 2009 р. становило 50,4% від рівня 1990 р., коли активно розпочалося планове їх скорочення.

Таблиця 1

Кадрове забезпечення офтальмологічної служби у 2007–2009 рр.

Показник	Рік		
	2007	2008	2009
Усього лікарів-офтальмологів, штатних посад, абс.	3780	3794	3777
Забезпеченість, на 10 тис. населення	0,80	0,82	0,83
Вакантних лікарських посад, абс., з них:	238	244	254
у поліклініках	208	207	226
у ЦРЛ	79	79	84

Таблиця 2

Показник забезпечення офтальмологічними ліжками для дорослих у 2007–2009 рр.

Рік	Кількість ліжок	
	абс.	на 10 тис. усього населення
2007	6593	1,43
2008	6542	1,42
2009	6435	1,41

Таблиця 3

Характеристика показників діяльності офтальмологічних стаціонарів для дорослих у 2007–2009 рр.

Показник	Рік		
	2007	2008	2009
Усього ліжок (абс.)	6593	6542	6435
Забезпеченість (на 10 тис. населення)	1,43	1,42	1,41
Середній ліжко-день	8,47	8,34	8,45
Хірургічна активність (%)	60,7	60,5	59,2
Число операцій (на 10 тис. населення), у т.ч.:	34,35	34,75	32,39
глаукома	3,29	3,16	2,98
катаракта	16,84	17,48	14,98
енуклеації	0,35	0,33	0,31
Питома вага операцій, виконаних на мікрохірургічному рівні (%)	80,3	81,9	81,2
Проліковано хворих (абс.)	263063	265215	251658
Проведено операцій (абс.)	159612	160513	148860

В обласних офтальмологічних відділеннях (всі вони є обласними центрами мікрохірургії ока) зосереджено лише 18,5%. Ще 7,6% ліжок розгорнуто у спеціалізованих офтальмологічних лікарнях міст Києва, Дніпропетровська, Миколаєва. Ліжка у міських лікарнях становили 47,9%, у центральних районних лікарнях – 22,5% ліжок, у шпиталях для ветеранів війни – 1,9%, у лікарнях швидкої медичної допомоги – 1,2%.

Скорочення числа ліжок не вплинуло на показники надання медичної допомоги населенню (табл. 3).

Як видно з таблиці 3, число операцій порівняно з 2008 р. дещо скоротилося, знизилася кількість операцій на 10 тис. населення, хірургічна активність у стаціонарах зменшилася на 1,3%.

В Україні у 2009 р. 161,5 тис. офтальмологічних операцій проведено в амбулаторних умовах, з них 16,5% – під мікроскопом.

Досить значну кількість амбулаторних операцій проведено сільським жителям (45 тис.), що свідчить про розвинену амбулаторну хірургічну допомогу в обласних стаціонарах. У попередні роки це було прерогативою міських закладів, відповідно для міських жителів, яких можна спостерігати в післяопераційному періоді амбулаторно.

Основу хірургічної роботи офтальмологічної служби становили операції екстракції катаракти.

У 2009 р. прооперовано з приводу катаракти 68,8 тис. хворих, що дорівнювало 46,2% усіх операцій на очах у стаціонарах. У 2008 р. в стаціонарах прооперо-

вано 80,7 тис. хворих на катаракту (50,3% усіх оперованих у стаціонарах). На 10 тис. населення припадало 14,98 операції з приводу катаракти. У 2009 р. 61,8 тис. операцій з приводу катаракти (89,8%) проведено з імплантацією штучного кришталика.

У 2009 р. з приводу глаукоми прооперовано 13,7 тис. хворих (2006 р. – 16,9; 2007 р. – 15,3, 2008 р. – 14,6), що склало 9,2% від усіх операцій в офтальмологічних стаціонарах (2006 р. – 10,7%; 2007 р. – 9,6%, 2008 р. – 9,05%). Питома вага антиглаукомних операцій, як і їх число на 10 тис. населення (2,98), останніми роками прогресивно знижується. На нашу думку, це наслідок впровадження сучасних методик терапевтичного лікування.

Офтальмологічна служба України потребує суттєвих організаційних змін і поліпшення матеріально-технічної бази. Відсутність необхідних витратних матеріалів для операцій, застаріле обладнання, недоліки у законодавчій базі в частині трансплантації тканин (рогівки ока) негативно впливають на рівень надання медичної допомоги при захворюваннях і травмах ока, незважаючи на високий професійний рівень кадрів, який відповідає світовим вимогам.

Висновки

1. В Україні стабілізувалася ситуація щодо забезпеченості спеціалістами-офтальмологами. У 2009 р. забезпеченість спеціалістами на 10 тис. населення

- становила 0,83 (у 2008 р. – 0,82). Укомплектованість штатних посад лікарів-офтальмологів склала 93,2%, у т.ч. 84,7% основними працівниками.
2. Стабілізувався рівень забезпеченості населення спеціалізованими офтальмологічними ліжками (в межах 1,4 на 10 тис. населення).
  3. Зареєстровано активне розширення амбулаторної офтальмологічної хірургічної допомоги населенню.

Перспективи подальших досліджень скеровані на вивчення ефективності стаціонарної медичної офтальмологічної допомоги населенню.

Список літератури

1. *Борьба с основными болезнями в Европе – актуальные проблемы и пути их решения. Факты и цифры* / ЕРБ ВОЗ/ОЗ/06. – Копенгаген: ЕРБ ВОЗ, 2006. – 7 с.
2. *Курс на оздоровление. Европейская стратегия профилактики и борьбы с неинфекционными заболеваниями.* – Копенгаген: ЕРБ ВОЗ, 2006. – 62 с.
3. *Лехан В. М.* Застосування принципів доказового менеджменту для прийняття управлінських рішень щодо підвищення якості медичної допомоги / В. М. Лехан, О. Л. Зюков // Україна. Здоров'я нації. – 2009. – № 1–2 (9–10). – С. 71–74.
4. *Лехан В. М.* Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: український вимір / В. М. Лехан, Г. О. Слабкий, М. В. Шевченко. – К., 2009. – 50 с.
5. *Матеріали* підсумкової колегії МОЗ України, 3 березня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Шлях доступу: <http://www.apteka.ua/article/8309?print=1>. – Назва з екрана.
6. *Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я в Україні: [спільний звіт]* / за заг. ред. В. М. Лехан, В. М. Рудого. – К.: Вид-во Раєвського, 2005. – 168 с.
7. *Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні за 2007–2008 роки* / МОЗ, ЦМС. – К., 2009. – 327 с.
8. *Системи охорони здоров'я – здоров'я – благополуччя: матеріали Європейської міністерської конференції ВООЗ по системам охорони здоров'я, 25–27 червня 2008 р., Таллінн, Естонія* [Електронний ресурс]. – Шлях доступу: <http://www.who.int/en/> – Назва з екрана.
9. *Сприяння реформі вторинної медичної допомоги в Україні // Рекомендації щодо реорганізації системи охорони здоров'я в Україні: базова проблематика і варіанти рішень: матеріали підсумкової конференції Проекту ЄС.* – К., 2009. – 96 с.
10. *Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2008 рік* / за ред. В. М. Князевича. – К.: МОЗ України, ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», 2009. – 384 с.
11. *Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію. 2008 рік* / за ред. В. М. Князевича. – К.: МОЗ України, ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», 2009. – 360 с.

Некоторые показатели ресурсного обеспечения и деятельности офтальмологической службы Украины

С.В. Збитнева (Киев)

Представлены результаты обеспечения населения специализированными офтальмологическими койками, врачами-офтальмологами и основные показатели стационарной офтальмологической медицинской помощи.

Ключевые слова: офтальмологическая служба, ресурсное обеспечение, показатели деятельности.

Some indicators of resource supply and ophthalmic service of Ukraine

S.V. Zhytneva (Kyiv)

The results of population specialized ophthalmic beds, doctors, ophthalmologists and ophthalmic basic indicators inpatient care have been given.

Key words: ophthalmological service, resource provision, performance indicators.

Рецензент: д-р мед. наук, проф. С.О. Риков.